طرح کارآمد
۱۷
شماره هفدهم ـ تابستان ۱۳۹۹ ـ طرح‌های کارآمد برای هیأت‌ها

خانواده صالح

الگوی فقرزدایی هیأتی بر پایه خانواده

حجت‌الاسلام حمزه معلی

یک طرح کارا، طرح‌های کارآمد برای هیأت‌ها، شماره هفدهم، تابستان ۱۳۹۹
خانواده حامی
الگوی فقرزدایی هیأتی بر پایه خانواده
مؤلف: حجت الاسلام و المسلمین حمزه معلی (مسئول دفتر اقتصاد جامعه ایمانی مشعر)
ویراستار: ابوذر کمال
طراح جلد: حسین احرامیان
صفحه‌آرا: حسن ناصری
شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه
قیمت: ۶۰۰۰ تومان (غیرقابل فروش)
استفاده از مطالب نشریه و تکثیر آن برای هیأت‌ها، در صورت ذکر منبع آزاد می‌باشد.

جامعه ایمانی مشعر
قم ـ صندوق پستی: ۱۵۱۳ - ۳۷۱۹۵
سامانه پیامک: ۳۰۰۰۱۵۴۲
رایانامه: info@۱۵۴۲.org
پایگاه اطلاع‌رسانی: www.۱۵۴۲.org

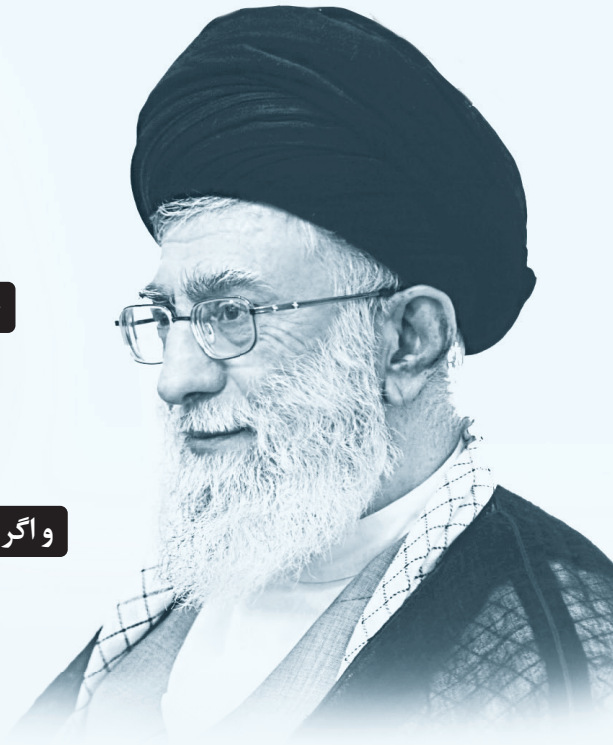
دفتر اقتصاد جامعه ایمانی مشعر
مشارکت در طرح
#۶۶۵۵*۴۴۳۳۲۲۱۱*
کسب اطلاعات بیشتر
۰۲۱ - ۲۸۴۲۲۲۱۳

در دعای شریف «شَجَرَةُ النُّبُوَّة» می‌خوانیم که:
«وَ ارزُقنی مُواساةَ مَن قَتَّرتَ عَلَیهِ مِن رِزقِکَ
بِمَا وَسَّعتَ عَلَیَّ مِن فَضلِکَ؛
خدایا! اکنون که از فضل خود روزی مرا وسیع گردانده‌ای،
کمک رساندن به کسی که رزق او را تنگ کرده‌ای
نصیبم گردان.»
چه خوب است که یک رزمایش گسترده‌ای در کشور به وجود بیاید
برای مُواسات و همدلی و کمک مؤمنانه به نیازمندان و فقرا.»

بیانات رهبر معظم انقلاب
به مناسبت جشن نیمه شعبان
۱۳۹۹/۱/۲۱

جوانان، اجتماعات خانوادگی تشکیل دهند
و کمک‌های افراد خانواده را جمع کنند
و در درجه اوّل به مصرف فقرا و نادارهای
همان خانواده و فامیل برسانند
و اگر نیازی نبود، به فقرای دیگر رسیدگی کنند.

بیانات رهبر معظم انقلاب
در خطبه‌های نماز عید سعید فطر
۱۳۸۱/۹/۱۵

مقدمه

در این نوشتار به دنبال طراحی یک الگو برای کاهش فقر و نابرابری در جامعه، توسط هیأت‌های مذهبی هستیم.

چرا کاهش فقر و نابرابری برای ما اهمیت دارد و چه انگیزه و هدفی باعث می‌شود به این مهم بپردازیم؟

جنبه نخست از نگاه دینی و ارزشی است. چون آرمان‌ها و ارزش‌های دینی و مذهبی ما تأکید ویژه‌ای بر برخورد با این پدیده شوم دارند. جنبه دوم آن‌که باید با این پدیده به عنوان یک چالش اجتماعی و اقتصادی برخورد کنیم. از آنجا که یکی از فلسفه‌های وجودی نظام جمهوری اسلامی ایران، رشد و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی است، نیاز به ارائه مدل‌ها و الگوهایی به منظور رفع غبار فقر و محرومیت از چهره کشور داریم.

امید است طرح پیش رو، چراغی باشد برای قدم گذاشتن بزرگ‌ترین تشکّل مردم‌نهاد یعنی هیآت مذهبی برای کاهش فقر در جامعه.

رفع فقر از نگاه دینی و ارزشی با تکیه بر آیات و روایات و سخن رهبران جامعه

رفع فقر و محرومیت از جامعه به عنوان تکلیف و وظیفه شرعی مسلمانان می‌باشد. با بررسی آیات و روایات به عنوان خاستگاه دینی و ارزشی فقرزدایی و رفع محرومیت، روشن می‌شود که در منابع دینی این بحث از دو جنبه بررسی شده است:

۱. دسته اول روایاتی است که مراوده و رابطه با محرومین را مطلوب می‌داند و آثار و برکات بسیاری را متوجه آن دانسته است. در این مورد می‌توان به روایاتی از قبیل «جَالِسُوا الْفُقَرَاءَ؛ با فقیران هم‌نشین باشید»[۱] اشاره کرد.

۲. اما دسته دوم آیات و روایاتی است که علاوه بر مراوده و رابطه با محرومان، لزوم خدمت به آنها را برای مسلمانان یک وظیفه می‌داند. از این دسته می‌توان به آیاتی هم‌چون: «أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ؛ از آنچه به شما روزی داده‌ایم انفاق کنید»[۲] یا روایاتی هم‌چون «داووا الفَقر بِالصّدقه

۱. بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۴۶.
۲. بقره:۲۵۶.

و البذل؛ فقر را به صدقه و بخشش مداوا کنید»[1] که انسان را به انفاق و کمک به مستمندان دعوت می‌کند، اشاره کرد. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَ فِي أَموالِهِم حَقٌّ لِلسّائِلِ وَالمَحروم؛ و در اموال آنها حقّی برای سائل و محروم می‌باشد»[2]. کمک‌های یک مسلمان به محرومان برای او برتری و فضیلتی نسبت به دیگران نیست؛ بلکه به گفته قرآن، حقی است که محرومان در اموال آنها دارند. طبق این آیه شریفه، روح انفاق و نیکوکاری بایستی در جامعه توسعه پیدا کند و جزو ایمان مردم بشود و هرکس بنا را بر این بگذارد که در اموالش واقعاً برای محرومان حق قائل باشد؛ یعنی این را حق آنها بر خودش بداند.

امام خمینی‌ﷺ و رهبر معظم انقلاب‌ﷺ نیز رسیدگی به حال مستمندان را از اصول اسلام و تکلیف شرعی مسلمانان معرفی می‌کنند.

امام خمینی‌ﷺ همه مردم کشور را مسئول پیشرفت کشور و رسیدگی به محرومان می‌داند: «باید همهٔ قشرها برای خودشان تکلیف فرض کنند بگویند ما موظفیم... این احساس باید در ما پیدا بشود که این مملکت عائلهٔ ما هستند و خانهٔ ما هست. این خانه را باید صاحبخانه‌ها درستش بکنند... همهٔ کشور مال همهٔ مردم است، اینها باید خودشان بنشینند درستش بکنند.»[3]

در ادبیات امام خمینی‌ﷺ تکیهٔ همیشگی بر مردم و حرکت‌های مردمی راه‌گشا است و رفع فقر و محرومیت در کشور جز با بسیج عمومی مردم در این راه کاری از پیش نمی‌برد: «و به همه در کوشش برای رفاه طبقات محروم وصیت می‌کنم که خیر دنیا و آخرت شماها رسیدگی به

۱. غرر الحکم و درر الکلم، ۵۲۰۰.
۲. ذاریات:۱۹.
۳. صحیفه امام خمینی‌ﷺ، ج ۷، ص ۵۲۲، در دیدار با دانشجویان دانشکده پزشکی تهران و کارکنان شرکت مخابرات، ۵۸/۳/۶.

حال محرومان جامعه است و چه نیکوست که طبقات تمکّن‌دار به طور داوطلب برای زاغه و کپرنشینان مسکن و رفاه تهیه کنند.»[1]

مدلی که امام امت برای رفع فقر از کشور ارائه داد بر سرمایهٔ ایمان و اخلاص پایه‌گذاری می‌شود. سرمایهٔ اجتماعیِ ارادهٔ جمعی برای ریشه‌کنی فقر، چیزی است که اثرات آن را در حرکت‌های جهادی فراگیَر و سراسری سال‌های اولیه پس از انقلاب به ویژه در نهادهایی مثل جهاد سازندگی می‌توان مشاهده کرد.

رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای دام‌ظله نیز با ادامه همان نگرش و هدف، معتقد است برای رسیدن به سعادت و حیات اجتماعی طیبه، باید جهاد در راه محرومیت‌زدایی به یک فرهنگ عمومی در کشور تبدیل شود: «در جامعه ما باید عادت کمک به ضعفا که یک عادت اسلامی است، روزبه‌روز بیشتر شود. صدقاتی که مردم می‌دهَند، اطعام‌هایی که می‌کنند و کارهای بزرگی از قبیل وقف و حبس و امثال آنها که انجام می‌شود، از سنّت‌های حسنه اسلامی است. این سنّت‌ها به حیات اجتماعی طیّبه کمک می‌کند. لذا نباید بگذارید در جامعه تعطیل شود. وقتی که مردم خود را در رَفع گرفتاریِ مستضعفان و ضعفا و مستمندان سهیم بدانند، کارها اصلاح می‌شود.»[2]

ایشان کمک به محرومان را یک وظیفه عمومی می‌دانند: «البته علاج فقر به شکل اصولی در هر جامعه‌ای، از راه استقرار عدالت اجتماعی و نظام عادلانه در محیط جامعه است، تا کسانی که اهل دست‌اندازی به حقوق دیگران‌اند، نتوانند ثروتی را که حقّ همگان است، به

۱. صحیفه امام خمینی ره، ج ۲۱، ص ۴۴۵، وصیت‌نامه سیاسی ـ الهی.
۲. بیانات در دیدار جمعی از اعضای نیروی انتظامی، ۷۳/۴/۲۹.

سود خود مصادره کنند. این یک وظیفه دولتی و حکومتی است؛ اما مردم هم به نوبه خود وظیفه سنگینی بر دوش دارند. اجرای برنامه‌های اجتماعی فقط در بلندمدّت و میان‌مدّت و به تدریج امکان‌پذیر است؛ اما نمی‌شود منتظر ماند تا برنامه‌های اجتماعی به ثمر برسد و شاهد محرومیت محرومان و فقر گرسنگان در جامعه بود. این وظیفه خودِ مردم و همه کسانی است که می‌توانند در این راه تلاش کنند.

همه باید خود را موظّف به مواسات بدانند. مواسات یعنی هیچ خانواده‌ای از خانواده‌های مسلمان و هم‌میهن و محروم را با دردها و محرومیت‌ها و مشکلات خود تنها نگذاشتن؛ به سراغ آنها رفتن و دست کمک‌رسانی به سوی آنها دراز کردن.

... جوانان اجتماعات خانوادگی تشکیل دهند و کمک‌های افراد خانواده را جمع کنند و در درجه اوّل به مصرف فقرا و نادارهای همان خانواده و فامیل برسانند و اگر نیازی نبود، به فقرای دیگر رسیدگی کنند.

خانواده‌های بسیاری هستند که نه از روی تن‌پروری و تن به کار ندادن، بلکه به معنای واقعی کلمه محروم و مستمندند. باید اینها را شناسایی و پیدا کنید - کار مشکلی هم نیست - و به اینها کمک نمایید».[1]

اهمیت این امر در اندیشه رهبر انقلاب تا آنجاست که مجاهدت در راه رفع فقر و محرومیت از جامعه اسلامی را شرط پایبندی به اصول انقلاب می‌داند: «پایبندی به اصول انقلاب بدون مجاهدت در راه نجات مستضعفان و محرومان سخنی بی معنی و ادعایی پوچ است».[2]

۱. بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر، ۸۱/۹/۱۵.
۲. پیام به مناسبت اولین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی‌ﷺ، ۶۹/۰۳/۱۰.

رفع فقر، چالشی اقتصادی و اجتماعی

پدیده فقر با بسیاری از آسیب‌های اجتماعی از جمله بیماری‌های روحی و روانی، انواع هنجارشکنی‌ها، خشونت، اعتیاد و جرم ارتباط مستقیم دارد. زاهدی اصل[1]، فقر را یک مسأله یا مشکل اجتماعی می‌داند و می‌گوید: «مشکل اجتماعی نه به صورت منفرد که به صورت خوشه‌ای و شبکه‌ای وجود دارد. موقعیتی که به یک مشکل منجر می‌شود می‌تواند به مشکلات دیگر و موقعیت‌های مشکل‌آفرین دیگر نیز احاطه وضعیت پیدا کند و فقر یکی از آنهاست». [2]

پدیده فقر در جوامع، برآیند تعامل فرآیندهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است. به طوری

۱. محمد زاهدی‌اصل استاد تمام رشته مددکاری اجتماعی می‌باشد و دارای تألیفات متعدد در حوزه مددکاری اجتماعی و رفاه اجتماعی است. زاهدی اصل پیش از این، سال‌ها مسئولیت انجمن مددکاران اجتماعی ایران را عهده‌دار بودند و درحال حاضر رئیس انجمن علمی رفاه اجتماعی می‌باشد.

۲. زاهدی اصل؛ ۱۳۸۱: ۸۷، مبانی رفاه اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.

که نظام اقتصادی و اجتماعی هر دو در کنار هم در به‌وجود آمدن مسأله فقر در کشور مؤثر هستند.

این مسأله از گذشته‌های دور به عنوان یک معضل اقتصادی و اجتماعی مطرح بوده است. بر اساس مطالعات گلدینگ و میدلتون[1] در انگلستان از قرن شانزدهم فقرا از سایر طبقات تفکیک می‌شدند. طبقه‌بندی فقرا نه تنها چهره آنها را تیره بلکه آنها را به عنوان افرادی که از نظر اخلاقی دچار نقص هستند معرفی می‌کرد. جنبه دیگر این طبقه‌بندی، طبقه‌بندی فقرا به طبقات جنایت‌کار و خطرناک بود که در قرن نوزدهم مطرح شد. مفهوم طبقات خطرناک نشان‌دهنده افرادی بود که با جنایتکاری، شرارت، بی‌عفتی و آلودگی، تهدیدی برای نظم اجتماعی محسوب می‌شدند. در این بین زنان طبقه فقیر از یک سو به عنوان کسانی که مورد استفاده جنسی قرار می‌گرفتند و از سوی دیگر به عنوان کسانی که از عهده سرپرستی اخلاقی کودکان خود برنمی‌آمدند هدف انزجار و اتهام قرار می‌گرفتند. طبقات خطرناک در انگلستان هم‌چنین حامل امراض، فساد و آلودگی جسمانی معرفی شدند. مداخله مددکاران اجتماعی برای حمایت از خانوارهای پرمشکل و کنترل آنها مسأله‌ای بود که در قرن بیستم مشاهده شد و به این ترتیب آسیب‌شناسی فقر به عنوان موضوعی مهم در محافل اجتماعی مطرح شد.

۱. پدیده فقر و نابرابري اجتماعي، نسرين پرستش، مجله اقتصادي - ماهنامه بررسي مسائل و سياستهاي اقتصادي شماره‌هاي ۷۹ و ۸۰، خرداد و تير ۱۳۸۷، صص ۲۵ -۱۵.

توجه به مسأله فقرزدایی بعد از انقلاب

فقر در ایران نیز همواره مسئله‌ای مهم و قابل طرح بوده است. به‌ویژه که اهمیت آن بعد از انقلاب اسلامی و با مطرح شدن اهداف حمایت از مستضعفان و نیازمندان، دو چندان شده است، به گونه‌ای که از همان ابتدا رفع مشکل محرومان و فقیران کشور در سرلوحه برنامه‌ها و اهداف مسئولان قرار گرفت. توجه به فقرا و رفع محرومیت آنان بعد از انقلاب شدت فراوانی گرفت به طوری که ۴۶۵۰ هزار نفر زیر نظر سازمان‌ها و نهادهای حمایتی جدید و یا احیا شده‌ای هم‌چون سازمان بهزیستی، کمیته امداد امام و ... قرار گرفتند، بدین ترتیب که این تلاش‌ها بعد از جنگ تحمیلی نظم ویژه‌ای گرفته و تا هم اکنون همچنان ادامه دارد.

نقش‌آفرینی نیروهای مردمی در مسأله فقرزدایی

بر اساس تحقیقات انجام شده نقشی که مردم در فقرزدایی می‌توانند ایفا کنند بسیار پررنگ‌تر از نهادهای حاکمیتی است. هرچند که تأمین زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری این نقش‌آفرینی، برعهده حاکمیت خواهد بود. جایزه نوبل سال ۲۰۱۹ به خاطر ارائه «روش‌های تجربی برای کاهش فقر جهانی» اهدا شد. برندگان جایزه نوبل اقتصادی در تحقیقات میدانی خود متوجه شدند زمانی‌که مسئولیت واکسیناسیون برخی مناطق روستایی هند در اختیار دولت قرار داشت، نرخ واکسیناسیون کامل تنها ۶ درصد بوده است. اما زمانی که نهادهای مردم‌نهاد و غیردولتی زمام امور را به دست گرفتند، عملکرد تا ۳ برابر بهبود یافت. نرخ پایین واکسیناسیون به دلیل غیبت‌های زیاد کارمندان دولتی بود. این موضوع در بخش آموزش نیز تایید شد. معلمان قراردادی، عملکرد بهتری از معلمانی داشتند که استخدام دائمی بودند. کارمندان رسمی از موقعیت خود با افزایش نرخ غیبت‌ها بهره می‌بردند؛ اما معلمان قراردادی با هدف تمدید قرارداد سعی داشتند عملکرد خوبی از خود نشان دهند. بنابراین نوبلیست‌های اقتصادی سال ۲۰۱۹ نیز یک گزاره را تأیید کردند؛ مسیر دولتی فقرزدایی بن‌بست است.

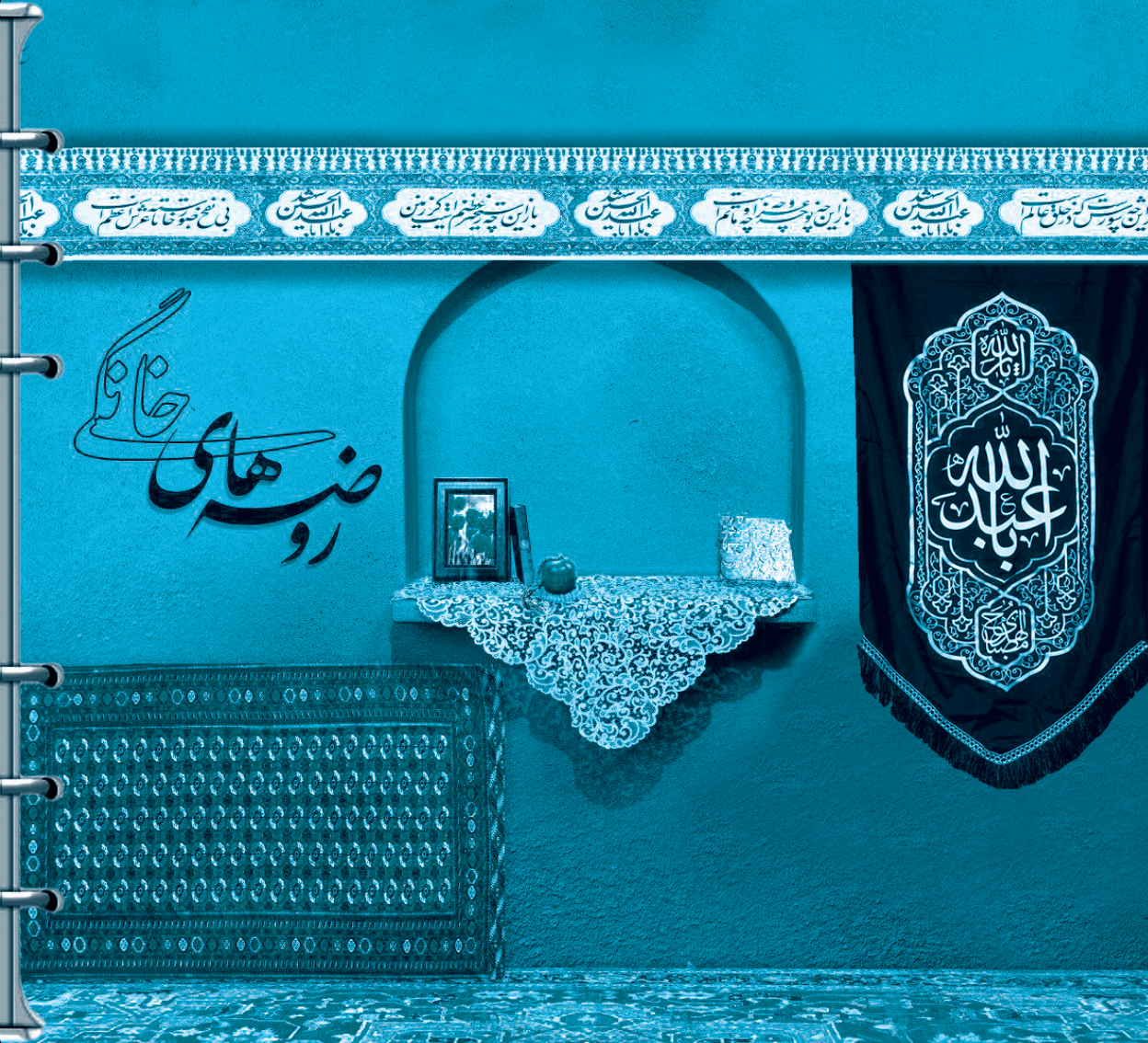
لزوم ارائه مدل و الگو به منظور جلب مشارکت مردمی در فقرزدایی

مشارکت مردم در مسیر فقرزدایی از جامعه نیاز به طراحی الگوها و مدل‌های عملیاتی دارد. در ادامه الگویی برای جلب مشارکت حداکثری مردم از طریق هیأت‌های مذهبی ارائه خواهیم داد. این الگو با تکیه بر سرمایه اجتماعی هیأتی‌ها در میان اعضای فامیل خود و به شکل خانوادگی اجرا می‌شود.

از جمله نتایج اجرای این الگو می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ایجاد فضای معنوی کم‌نظیر و حرکت به سمت خودسازی در بین اعضای فامیل؛
- تقویت روحیه ایثار، تلاش، خدمت‌گزاری، خودباوری و همبستگی در فضای عمومی کشور؛
- مبارزه با فرهنگ تجمل، دنیازدگی، رقابت‌های مادی و اسراف در خانواده؛
- ایجاد و انتقال فرهنگ وقف و ایثار به نسل‌های بعدی از طریق نهاد خانواده؛
- رشد معنوی خانواده؛
- چشیدن طعم محرومیت و فقر از نزدیک؛
- ایجاد فضایی جهت مشارکت عموم مردم و به شکل خانوادگی برای محرومیت‌زدایی مادی و معنوی از کشور.

روضه‌های خانگی

یا اباعبدالله الحسین
یا اباعبدالله الحسین
یا اباعبدالله الحسین

پیشینه و شرح طرح خانواده حامی

جرقه اولیه طرح «خانواده حامی» از سیره عملی شهید مهدی لطیفی شکل گرفت. این شهید بزرگوار که معلم بود و همزمان کارهای جهادی در روستاهای محروم انجام می‌داد در سال ۶۱ به شهادت رسید. بعد از شهادتش خانواده‌اش متوجه می‌شوند که شهید لطیفی در زمان حیات، زن و شوهر معلول و نیازمندی را حمایت همه‌جانبه می‌کرده است. خانواده شهید پس از شهادت فرزندشان تا امروز مسئولیت رسیدگی به امور آنها را برعهده گرفته است. به گونه‌ای که این دو فرد مانند یکی از اعضای خانواده آنها شده‌اند. بارها آنها را به مشهد و کربلا برده‌اند. کوچکترین مشکلات زندگی آنها مانند خراب‌شدن وسایل خانه یا کارهای تعمیراتی و بنایی خانه را انجام می‌دهند. هر بار آنها را به هیأت هفتگی خود می‌آورند و حتی گاهی غذا درست می‌کنند و سر سفره همدیگر می‌نشینند. پس اساس این طرح، یادگاری از این شهید والامقام است.

طرح «خانواده حامی» طرحی برای محرومیت‌زدایی و کمک به محرومان و مستضعفان

است. ما از سرمایه اجتماعی و اعتمادی که مردم و خانواده‌های هیأتی‌ها به بچه‌های هیأت دارند، می‌توانیم برای محرومیت‌زدایی بیشتر در جامعه استفاده کنیم. هر یک از اعضای هیأت ممکن است خودش درآمد خیلی بالایی نداشته باشد که بتواند تکفل یک خانواده را به عهده بگیرد؛ ولی در خانواده و فامیل و عموم مردم، اعتمادی جلب کرده و با پشتوانه این اعتماد می‌تواند کمک‌های آنها را جمع کند. در این طرح، یک خانواده به‌طور کامل تحت تکفل قرار می‌گیرد.

این کار باعث می‌شود که ما به‌جای این‌که صرفاً در ماه، مقدار پولی را به خانواده‌ای محروم کمک کنیم، به شکل کامل و همه‌جانبه تمام نیازهایش را ببینیم. در این طرح تمام دغدغه اعضای خانواده ما متوجه نیازهای یک خانواده‌ای می‌شود که ممکن است این خانواده نیازهای مختلفی داشته باشد؛ اعم از نیازهای مشاوره و روحی تا نیازهای مادی. نیازهای مادی دو گونه هستند: یکی نیازهای جاری است که به شکل مستمر مبلغی به آن خانواده کمک می‌شود و بعضی نیازها هم مقطعی و دفعی است، مثلاً خانواده‌ای نیازمند وسیله‌ای می‌شود، مثلاً یخچالش می‌سوزد و نیاز به یخچال دارد که در این هنگام خانواده حامی هم در حد مقدور کمک می‌کند. خیلی وقت‌ها تعمیراتی باید در خانه صورت پذیرد که خانواده حامی با هزینه‌ای کمتر و به شکل بهتری آن کار را انجام می‌دهند.

معمولاً خانواده‌هایی که باید مورد حمایت قرار بگیرند، بدسرپرست یا بی‌سرپرست‌اند و در گذران امور عادی زندگی‌شان هم دچار مشکل هستند. در این هنگام است که خانواده‌ای توان‌مند می‌آید و رتق و فتق امور آنها را بر عهده می‌گیرد. برای نمونه، رفت‌وآمدهای خانوادگی

- البته با در نظر گرفتن آسیب‌شناسی این روش در عدم سرایت این مشکلات به خانواده حامی و کسب مهارت‌های لازم در مددکاری این گونه خانواده‌های آسیب‌دیده - بسیاری از آسیب‌های اجتماعی و بزهکاری را در خانواده‌های بدسرپرست کاهش می‌دهد و سلامت روانی‌ای را برای آن خانواده‌ای که از سرپرست بد آسیب دیده‌اند در پی دارد.

ما قبل از پیشنهاد این طرح به هیأت‌ها، آن را به مدت حدود دو سال به صورت آزمایشی و محدود اجرا کردیم تا نقایص آن در مرحله اجرا خود را نمایان کند. اول با خانواده‌ای از شهدای مدافع حرم لشکر فاطمیون این طرح شروع شد؛ در ابتدا کمک‌ها با مبلغی اندک آغاز شد و این مبلغ با تورم بالا رفت. ما اول کار با مبلغ ۵۰۰ هزار تومان شروع کردیم و الان به یک میلیون تومان رسیده است. بعدها که مقداری مبالغ افزایش پیدا کرد تعداد حمایت‌شدگان را به دو خانواده رساندیم. این کمک‌ها به تناسب ایام مختلف سال و نیازهای مقطعی، به اقلام مورد نیاز این خانواده‌ها اختصاص داده می‌شود. مثلاً در ماه مهر به بچه‌های محصلشان کمک هزینه تحصیلی می‌شود، ماه مبارک رمضان مرغ، گوشت و حبوبات به آنها تعلق می‌گیرد و در ایام عید نوروز از نظر اقلام پذیرایی و آجیل مورد حمایت قرار می‌گیرند.

نحوه اجرا

اول: شناسایی خانواده‌های نیازمند

مرحله اول به شکل دقیق انجام می‌شود: چندتا بچه دارند؟ مشکلات‌شان چیست؟ چه بیماری‌هایی در میان آنها رایج است؟ در نمونه‌خانواده‌ای که ما طرح را اجرا می‌کنیم مادر خانواده دو عمل جراحی انجام داده و در خانه‌ای زندگی می‌کردند که زیرزمینی نمور بود و برای قلب مادر خانواده که با باطری کار می‌کند پله‌های زیرزمین خطرناک است. پس خانواده‌های مشارکت‌کننده در این طرح، همت کردند و با هزینه‌ای بیشتر خانه‌شان را جابه‌جا کردند.

بدون شناسایی دقیق، نیازهای واقعی و درجه اول خانواده‌های نیازمند، افراد کمک‌کننده به این موارد توجه نکرده و فقط مبلغی به خانواده‌ای فقیر می‌دهند و همه‌جانبه نگاه نمی‌کنند که مشکل اصلی این خانواده برطرف شود و صرفاً به این خانواده کمکی می‌کنند. یا موردی

دیگر از شناسایی دقیق مشکلات خانواده این بود که به عضو علاقه‌مند خانواده امکان حضور در کلاس آموزش خیاطی داده و با تهیه یک چرخ خیاطی برای‌شان زمینه اشتغال خانگی آنها را فراهم می‌کنیم. با پیگیری‌های بعدی برایشان سفارش سری‌دوزی گرفته شد و زمینه درآمدزایی و خودکفایی آنان فراهم شد؛ در جایی دیگر برای اعضای خانواده که مشکل بیمه داشتند نزدیک به دو میلیون تومان هزینه بیمه سالیانه‌شان شد.

دوم: نوشتن گزارشی جامع از شرح حال خانواده نیازمند

برای شناسایی، اول گزارشی از شرح حال کلی و جزیی خانواده‌های نیازمند تهیه می‌کنیم: چه بیماری‌ای دارند؟ آن خانواده چگونه دچار فقدان سرپرست شده است؟ چند فرزند دارند؟ ویژگی‌های هر کدام از این بچه‌ها چیست؟ در این جا می‌توان ذوق به خرج داد و شرح حالی که از آن خانواده می‌نویسیم با قلم داستانی روان و پر از جزئیات جذاب باشد که خواننده تا آخر گزارش را خوانده و انگیزه کافی برای کمک‌رسانی پیدا کند. این کار را می‌توان با ترسیم و فضاسازی دقیق محیط زندگی آنها و سیر دقیق و موردی مشکلات و نیازهایشان به همراه شخصیت‌پردازی تک‌تک اعضای خانواده و کمبودهای هر یک از آنها دنبال کرد. البته برای حفظ آبرومندی و رعایت حریم خصوصی خانواده هدف این گزارش باید به صورت محرمانه تلقی شده و تنها در اختیار افراد خاصی مانند بزرگترهای فامیل قرار گیرد و تأکید شود که از انتشار آن خودداری شود. گام دیگر در این رابطه این است که از ذکر نام واقعی خانواده‌ها در اطلاع‌رسانی‌های عمومی خودداری شود؛ مثلاً شماره‌گذاری شوند و هر خانواده با شماره خاصی مطرح شود.

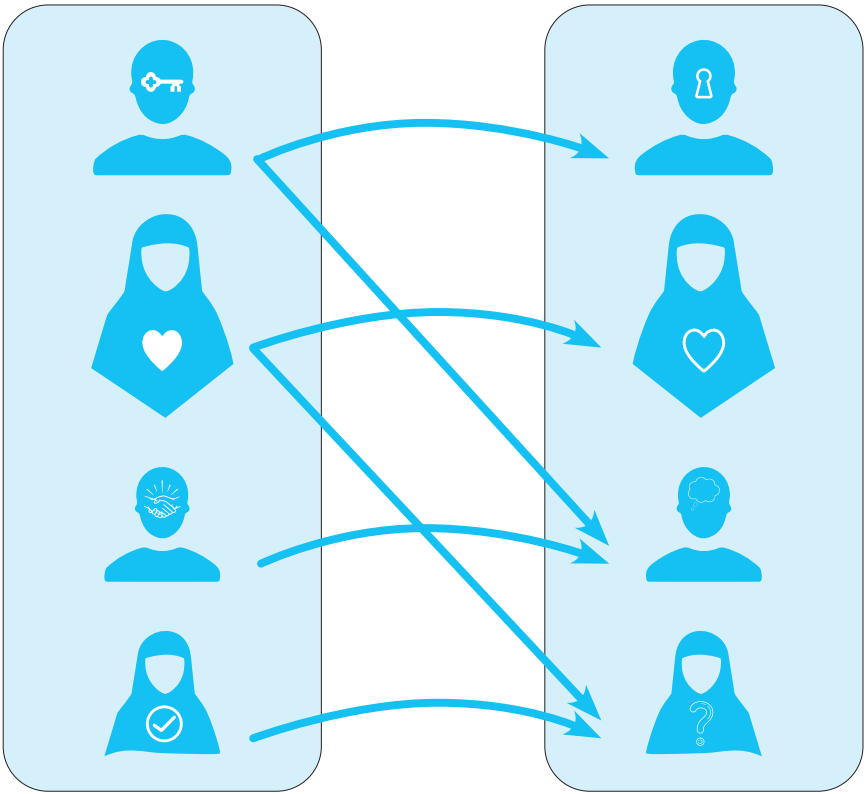
سوم: استمرار در مشارکت در طرح

نکته مهم در اجرای موفق طرح این است که کمک‌کنندگان باید به شکل مستمر در طرح مشارکت داشته باشند. ما در مدل خودمان الان کسی را داریم که هر ماه فقط ده‌هزار تومان کمک می‌کند. مهم این است که افراد هر میزانی هر چند ناچیز کمک می‌کنند در هیچ ماهی قطع نشود. ما در طول حدود دو سال اجرای طرح «خانواده حامی» مدام با افزایش مشارکت‌کنندگان و جمع مبلغ کمک‌ها مواجه بوده‌ایم. اتفاق جالب این‌جاست که حتی وقتی خانواده هدف دیدند کمک‌های جمع شده بیش از حد نیازشان است خودشان توصیه کردند که مبلغ اضافه کمک‌ها به خانواده‌ای دیگر تعلق گیرد.

چهارم: ارتباط‌گیری چندجانبه با خانواده نیازمند

در اجرای این طرح باید به این نکته توجه کرد که چون این خانواده‌ها معمولاً پدر ـ به عنوان سرپرست خانواده ـ ندارند، باید یک خانم از فامیل هم با آنها مرتبط باشد تا مادر و دختران خانواده، نیازهای خاص خود را بدون ملاحظه با وی مطرح کنند؛ چون بعضی نیازمندی‌ها از نوع خانوادگی است و نمی‌شود مردانه حلش کرد. پس به حضور مردان و زنان فامیل به یک اندازه برای اجرای این طرح نیاز است. از طرفی گاهی رفع برخی نیازها و مشکلات تنها با پول حل نمی‌شود و نیاز به تدبیر و مشاوره است. در این جاست که هر چه اعضای بیشتری از خانواده و فامیل درگیر ماجرای کمک‌رسانی باشند از حضور و تخصص آنها بیشتر می‌توان استفاده کرد.

این فرایند حمایتی باید تمام اعضای خانواده را هر کدام به نوبه خود، درگیر کند. اگر تنها شما یک نفر دخیل باشید، خانواده شما صرفاً حس می‌کند که ماهیانه صدقه‌ای را پرداخت می‌کند و این درک را پیدا نمی‌کند که از یک خانواده نیازمند حمایت همه‌جانبه و

تمام‌معنا می‌کند. برای همین مهم است که شما کانال‌های ارتباطی‌تان را بیشتر کرده و به بزرگ‌ترهای فامیل شامل خانم‌ها و آقایان توسعه دهید.
نکته تأثیرگذار در برقراری ارتباطات خانوادگی این است که بزرگ‌ترهای فامیل در خانواده حامی را باید در این رفت و آمدها مشارکت داده و دخیل کنیم؛ چون در فامیل، بزرگ‌ترها اعتماد و اعتبار بیشتری دارند و حس امنیت و اطمینان بیشتری را منتقل می‌کند. هم‌چنین با مشارکت اعضای مؤثر فامیل و طایفه در این طرح، کمک‌ها تداوم پیدا کرده و دایره حامیان از یک خانواده فراتر می‌رود و جلوه خانوادگی این طرح بیشتر می‌شود. با این حرکت خانواده نیازمند به فراموشی سپرده نمی‌شود و افراد بیشتری پیگیر دغدغه‌ها و نیازهای آنها می‌شوند.

پنجم: اطلاع‌رسانی دقیق، مستمر و مؤثر

یک ایده در اطلاع‌رسانی و ایجاد انگیزه در افراد فامیل برای جمع‌آوری کمک‌ها به این شکل است: بعد از این‌که شرح حال خانواده هدف را دادیم و قول و قرارها را گذاشتیم و تأکید کردیم که باید به شکل مستمر مبلغ مقرر را تحویل بدهند، در بیستم هر ماه پیامکی به افراد ارسال می‌شود که محتوای آن هدیه‌ی به فلان خانواده است تا کمک‌های خودشان را تا بیست و پنجم به فلان حساب واریز کنند. در این بین ممکن است برخی‌ها فوراً بعد از مشاهده پیامک وجه را واریز کنند و بعضی دیگر فراموش کنند، و یا بعضی دوست دارند اول ماه وجه را واریز کنند. به همین خاطر است که مجری طرح وظیفه دارد بیستم تا بیست و پنجم ماه، هر روز این پیام را تکرار کند و در هر پیامک شماره‌ای درج کند که گیرنده پیام متوجه بشود که چندمین بار است پیام برای او ارسال شده است. روز بیستم پیامک شماره یک، روز بیست و دوم پیامک شماره دو تا روز بیست و پنجم که معمولا اکثراً تا آن روز وجه را واریز کرده‌اند.

گزارش واریزی‌ها در کانال و گروهی که اعضای آن را همه افراد مشارکت‌کننده در این طرح تشکیل می‌دهند ارسال می‌شود. در پیامک‌های درخواست وجه و گزارش‌هایی که ارائه می‌شود برای افزایش انگیزه افراد از قرآن، احادیث اهل‌بیت علیهم‌السلام، کلام امام خمینی رحمه‌الله، مقام معظم رهبری دام‌ظله و دیگر بزرگان در مورد انفاق، توجه ویژه به نیازمندان، عدالت و محرومیت‌زدایی استفاده شود.

ششم: مراقبت از آسیب‌های احتمالی

افراد برخی از این خانواده‌های هدف به دلیل بی‌سرپرست یا بدسرپرست‌بودن، ممکن است دچار معضلات و بزهکاری شده باشند. در این زمان افراد حمایت‌کننده باید مراقب باشند که خودشان را از آسیب‌های احتمالی ارتباط و رفت‌وآمد با این گونه خانواده‌ها مصون بدارند.

در مقام آسیب‌شناسی این طرح باید گفت درباره معضلات و مشکلات خاص در این خانواده‌ها اگر تخصص کافی را نداریم خودمان مستقیماً ورودی برای حل این‌گونه مشکلات نداشته باشیم و آنها را به متخصص مربوط ارجاع بدهیم. چون ممکن است به دلیل راه‌کارهای ناآگاهانه مشکل آنها را دوچندان کرده یا حتی باعث سرایت این مشکل به خانواده و یا دیگر افراد خانواده خود باشیم.

هفتم: توصیه‌هایی برای نحوه رساندن کمک‌ها

در این طرح دقت شود که پول یا کالایی که می‌خواهند کمک کنند را مستقیماً به دست‌شان برسانند. شاید در اوایل کار این سؤالات برای فرد حمایت‌کننده ایجاد شود که ما چگونه با این خانواده ارتباط برقرار کنیم؟ به چه مناسبتی برویم به آن‌ها سر بزنیم؟ وقتی رفت‌وآمد خانوادگی ایجاد می‌شود مناسبتی نمی‌خواهد. برای ما که این طرح را دو سال است اجرا می‌کنیم، وقتی در منزل خانواده نیازمند حضور پیدا می‌کنیم و پول را مستقیماً به آنها می‌دهیم دوباره وضع زندگی‌شان را می‌بینیم و حرف‌های جدیدی زده می‌شود. این کار باعث ارتباط مستمر می‌شود. در این ارتباطات مستمر است که شما نیاز واقعی و لحظه‌ای آن خانواده را بهتر درک می‌کنید و می‌توانید هدفمندتر به آنها کمک کنید.

نکته مهم در بحث حمایت از یک خانواده نیازمند آن است که پولی که به آنها تقدیم می‌شود به صورت مدیریت شده و هدفمند و به فراخور نیازهای هر کدام تقسیم شود. مثلاً گفته نشود که اگر این پول مستقیماً به مرد خانواده داده شود خرج مثلاً سیگارش می‌کند. اگر می‌توانی او را در درازمدت ترک بدهی این کار را بکن. اما او را از نیاز فعلی‌اش محروم نکن. حتی بخشی از این وجه باید به دست بچه خانواده برسد تا نیازهایش را برطرف کند. اما قطعاً باید بخش عمده این پول به دست کسی برسد که سلامت و بلوغ در خرج کردن داشته باشد تا نیازهای اصلی و اساسی آن خانواده را برطرف کند.

هشتم: روش اجرای طرح در هیأت‌ها

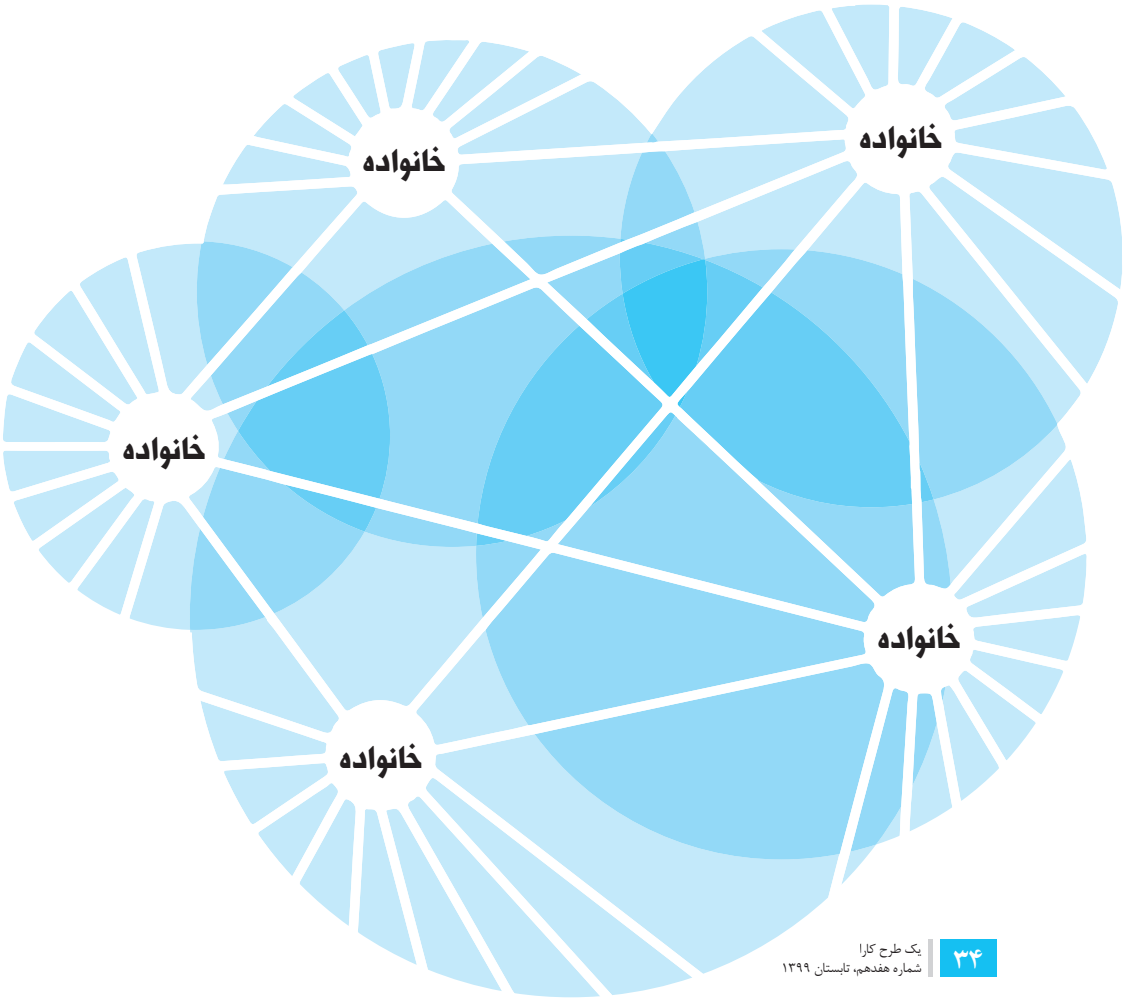
به منظور عملیاتی کردن این طرح در هیأت‌های مذهبی ابتدا باید در یک جلسه به تبیین طرح برای اعضا پرداخت. این کار بهتر است توسط روحانی هیأت انجام شود. در مرحله بعد نیاز به شناسایی و معرفی خانواده‌های هدف به خانواده‌های حامی داریم. یادمان باشد که احراز صلاحیت و توانایی خانواده‌های حامی را فراموش نکنیم.

بعد از شروع اجرای این طرح در هیأت نیازمند ایجاد بستری جهت گزارش عمومی و تبادل جزئیات اجرایی طرح به سایر اعضای هیأت هستیم. این بستر می‌تواند در شبکه‌های اجتماعی یا به شکل یک تابلو اعلانات در گوشه‌ای از هیأت باشد. بسیار مناسب است که هر چند وقت یکبار گزارشی از موفقیت‌های این طرح توسط یکی از خانواده‌های حامی به عنوان بخشی از جلسه هیأت به سمع و نظر سایرین برسد. یا تجربیات اجرای طرح به شکل تلفیق عکس و متن در قالب پوسترهایی در حاشیه جلسه به صورت نمایشگاه ارائه گردد.

برای اجرای بهتر طرح توجه به نکات ذیل ضروری است:

در هر هیأت قطعا افرادی هستند که با هم فامیل هستند. می‌توان هسته مرکزی این طرح را از همین هسته‌های فامیلی ایجاد کرد. با دادن مشاوره و جزئیات اجرایی طرح و گزارش کار و انتقال تجربیات می‌توان این طرح را به خوبی گسترش داد. بعد از مدتی و با دادن گزارش‌ها از وجوه جمع‌آوری شده در هر خانواده و فامیل مشاهده می‌شود که چه مبالغ کلانی در هر ماه کمک شده است و همین امر باعث ایجاد انگیزه برای ادامه طرح خواهد شد. اما باید دقت شود که این شبکه‌شدن در استقلال خانواده‌های حامی در تصمیم‌گیری خللی ایجاد نکند و افراد هر فامیل که هسته حمایتی تشکیل داده‌اند در نوع خرج‌کردشان کاملاً مستقل باشند و از کسی دستوری نگیرند. این کار باعث ادامه این طرح خواهد شد.

وجود شبکه گسترده هیأت مذهبی سراسر کشور و حس ذاتی و به تبع آن وظیفه دینی‌ای که یک نیروی هیأتی نسبت به رفع فقر و محرومیت از جامعه اسلامی و اجرای عدالت اجتماعی دارد، این امکان را فراهم می‌کند که با اجرای این طرح در هیأت‌ها بخش عظیمی از محرومان و مستضعفان به طور کامل در زیر چتر حمایت خانواده‌های هیأتی قرار گرفته و از خط فقر مطلق فاصله بگیرند.

خانواده
خانواده
خانواده
خانواده
خانواده

منابع:

۱. قرآن کریم.
۲. بحارالانوار.
۳. نهج البلاغه.
۴. غررالحکم و دررالکلم.
۵. صحیفه امام خمینی‌ﷺ، انتشارات حفظ و نشر آثار امام خمینی‌ﷺ.
۶. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله العظمی خامنه‌ای‌دام‌ظله.
۶. مبانی رفاه اجتماعی، محمد زاهدی اصل، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
۸. مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی.

❊ خیلی وقت‌ها هست که در هیأت، دغدغه ارزشمندی داریم؛ اما نمی‌دانیم چگونه به این دغدغه پاسخ دهیم. هر چقدر می‌گردیم، راهکار عملیاتی برایش نمی‌یابیم.

❊ برخی مناسبت‌ها هست که نمی‌خواهیم مثل خیلی‌های دیگر از کنارشان بی خیالانه عبور کنیم؛ ولی نمی‌دانیم چگونه باید این مناسبت‌ها را گرامی بداریم.

❊ بعضی کارها و فعالیت‌ها هست که می‌خواهیم به نحو احسن انجام دهیم؛ اما راهنما و صاحب تجربه‌ای نمی‌یابیم تا به وی مراجعه کنیم.

«یک طرح کارا» طرح‌ها و پیشنهادهایی است برای هیأت‌های مذهبی. «یک طرح کارا» می‌کوشد تا پاسخی درخور و عملیاتی برای این سوالات بیابد. چشم انتظار طرح‌ها و پیشنهادهای شما هستیم.

۰۲۵ ۳۲۹۲ ۸۹ ۵۱
۳ ۰۰۰ ۱۵۴۲
www.۱۵۴۲.org
info@۱۵۴۲.org

۰۲۱ - ۲۸۴۲۲۲۱۳
#۶۶۵۵*۴۴۳۳۲۲۱۱*